

PERSWAZJA JĘZYKOWA W RÓŻNYCH DYSKURSACH

PERSWAZJA JĘZYKOWA W RÓŻNYCH DYSKURSACH
TOM 8

pod redakcją

Żanny Śladkiewicz i Aleksandry Klimkiewicz

РЕЧЕВОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ В РАЗНЫХ ДИСКУРСАХ
ТОМ 8

под редакцией

Жанны Сладкевич и Александры Климкевич

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2025

Recenzent

dr hab. Jolanta Lubocha-Kruglik, prof. UŚ

Redaktor Wydawnictwa

Jerzy Toczek

Korekta tekstów w języku rosyjskim

Żanna Śladkiewicz, Aleksandra Klimkiewicz

Korekta tekstów w języku angielskim

Iryna Antonenko

Projekt okładki i stron tytułowych

Piotr Paczusi

Skład i łamanie

Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków konferencji „Mowa – Człowiek – Świat:
Perswazja językowa w różnych dyskursach” (KF0A-20)

© Copyright by Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-717-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206

e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Słowo wstępne.	9
---------------------	---

ROZDZIAŁ PIERWSZY DISKURS SPECJALISTYCZNY

ГЛАВА ПЕРВАЯ СПЕЦИАЛЬНЫЙ ДИСКУРС

Katarzyna Kuligowska

Samochodoza i patoturystyka, czyli o wybranych środkach perswazji i manipulacji w polskich tekstach internetowych ostatnich lat	17
--	----

Dušan-Vladislav Paždjerski

Wpływ niemieckiego sławisty Friedricha Lorentza na kaszubską politykę językową. Od <i>Zarysu ogólnej pisowni i składni pomorsko-kaszubskiej</i> do <i>Polskich i kaszubskich nazw miejscowości</i> na Pomorzu Kaszubskim (1911–1923)	33
---	----

Wanda Stec

Wyrażenia modalne jako środki sprzyjające perswazyjności na przykładzie polskich i rosyjskich tekstów prawnych	44
---	----

Sevda Polat

Глагол в воздействующей функции: повелительное наклонение в публицистическом стиле в русском и турецком языках	54
---	----

Dmytro Klymenko

Próba analizy perswazji w gatunkach słowiańskiego folkloru komunikatywnego na materiale konceptu „Ptak”	65
--	----

Alya Nazarova

Языковое сознание и методы его исследования (на примере языкового сознания казахов в сопоставлении с языковым сознанием русских)	74
--	----

ROZDZIAŁ DRUGI
DYSKURS MEDIALNO-POLITYCZNY

ГЛАВА ВТОРАЯ
МЕДИЙНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Monika Kaczor

- Językowe środki wyrażania negacji wad moralnych jako forma perswazji
(na podstawie współczesnych dyskusji publicznych) 89

Katarzyna Nakonieczna

- Perswazja językowa w dyskursie myśliwych
i ich antagonistów na przykładzie współczesnych reportaży radiowych 97

Alicja Pstyga

- Erynie szarpią tekst, czyli treści propagandowe oryginału
i działania perswazyjne tłumacza na przykładzie rosyjsko-polskich
konfrontacji przekładowych w publicystyce 108

Żanna Śladkiewicz

- Управление страхом: теории заговора как обоснование войны 118

Marta Noińska

- Obraz wojny rosyjsko-ukraińskiej w *Podsumowaniu roku*
z *Władimirem Putinem (Итоги года с Владимиром Путиным)* 137

Viktorija Makarova

- O konstruowaniu mediaobrazu kandydata na post
prezidenta Litwy посредством контекстуальной аргументации 149

Aleksandra Klimkiewicz

- Copy-pasty o Rosjanach: internetowa wspólnota śmiechu
złączona stereotypami 158

ROZDZIAŁ TRZECI
DYSKURS RELIGIJNO-EZOTERYCZNY

ГЛАВА ТРЕТЬЯ
РЕЛИГИОЗНО-ЭЗОТЕРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Małgorzata Rybka

Marta Wrześniewska-Pietrzak

- Perswazyjność a komunikacyjne aspekty homilii i kazań dla g/Głuchych 175

Ulpan Kenzhebayeva

- Суггестия как метод воздействия в молении
(на основе материалов на казахском языке) 199

Joanna Rybarczyk-Dybowska

Językowe środki perswazji we współczesnych rosyjskich
poradnikach magicznych: czasownikowa kategoria (pierwszej) osoby 208

ROZDZIAŁ CZWARTY
DISKURS DYDAKTYCZNY

ГЛАВА ЧЕТВЁРТАЯ
ДИДАКТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Natalia Ushakova

Volodymyr Dubichynskyi

Стратегії та тактики навчальної взаємодії у кризових
ситуаціях освітньої комунікації 221

Hanna Truba

Social networks as hybrid tools for shaping consciousness
in educational discourse 233

Olga Kuzmina

Взаимодействие с другими в процессе обучения иностранному языку
в тандеме (на примере языковых лагерей 2022–2023 гг) 241

Elżbieta Pietraś

Język inkluzywny w glottodydaktyce
(na przykładzie wybranych podręczników do języka rosyjskiego) 245

O Autorach

Сведения об авторах 255

Słowo wstępne

Do rąk Państwa trafia kolejny, ósmy, tom z cyklu *Perswazja językowa w różnych dyskursach*, powstałego pod auspicjami Katedry Pragmatyki Komunikacji i Dydaktyki Języka Rosyjskiego, funkcjonującej w strukturze Instytutu Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego oraz Pracowni Badań nad Perswazją Językową afiliowanej przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego. Zebrane w monografii teksty stanowią dorobek IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Mowa. Człowiek. Świat”, która odbyła się w dniach 9–10 maja 2024 roku. Wydarzenie objęło Patronatem Honorowym Prezydent Miasta Gdańska oraz Marszałek Województwa Pomorskiego.

W dobie kryzysów politycznych i wstrząsów społecznych, kardynalnych zmian w codziennym funkcjonowaniu *socium*, w tym też ze względu na obecną sytuację geopolityczną, studiowanie mechanizmów perswazji językowej w narracji publicznej zyskuje szczególne znaczenie. Za pomocą współczesnych mediów, instytucji propagandy ideologicznej, narzędzi cyfrowych, a także algorytmów sztucznej inteligencji, nowoczesnego instrumentarium marketingowego czy dydaktycznego kreowane są postawy mentalne wśród szerokiego kręgu odbiorców poprzez użycie wypowiedzi sugestywnej. Siłę sugestii i autosugestii dokładnie obrazuje opisany przez Jacka Pałkiewicza dramatyczny epizod zamknięcia przez nieuwagę niemieckiego kolejarza w wagonie-chłodni. Po 20 godzinach męczyzną znaleziono martwego, z objawami zamarznięcia. „Okazało się, że – o ironio! – urządzenie chłodnicze było wyłączone, a śmierć nastąpiła wyłącznie pod wpływem sugestii”¹.

Każda forma oddziaływania językowego jest zjawiskiem wielowymiarowym, implikującym nowe pytania o specyfikę mechanizmów wywierania wpływu, o sekrety atrakcyjności komunikatu, o istotę wypowiedzi przekonującej, o lingwistyczne podstawy autosugestii czy też zasady kreowania pożądanego obrazu świata wśród członków określonej społeczności w myśl dominującej doktryny ideologicznej.

Komunikacja perswazyjna to zjawisko, którego opis wymaga również szczegółowych badań kulturowych i uwzględnienia wielowymiarowego (politycznego, historycznego, kulturowego, psychologicznego) kontekstu wypowiedzi, gdyż język z jednej strony jest narzędziem porozumiewania się ludzi, z drugiej zaś – jest reprezentatywny wobec rzeczywistości, będąc systemem znaków symbolicznych

¹ J. Pałkiewicz, *Syberia. Wyprawa na biegun zimna*, <https://lubimyczytac.pl/cytat/212009>.

oznaczających i przedstawiających ową rzeczywistość. W związku z powyższym zjawisko perswazji stanowi niezwykle szeroki obszar komunikacji, określenie granic którego i klasyfikacja różnych działań perswazyjnych należy do najtrudniejszych zadań w badaniach procesu komunikacji językowej.

Celem zainicjowanego na Uniwersytecie Gdańskim cyklu konferencyjno-wydawniczego stało się stworzenie pewnego forum wymiany myśli pomiędzy naukowcami, których badania – z zakresu różnych dziedzin naukowych, takich jak językoznawstwo, medioznawstwo, psychologia, neurolingwistyka, politologia, nauki o kulturze, marketing i inne, i z wykorzystaniem interdyscyplinarnej metodologii – przyczyniają się do zgłębnienia wiedzy o sposobach skutecznego oddziaływania językowego w różnych typach dyskursu zarówno w przestrzeni komunikacji narodowej, jak i międzykulturowej.

Zamieszczone w niniejszej monografii teksty są wynikiem przemyśleń i doświadczeń naukowych przedstawicieli różnych dziedzin i szkół badawczych, którzy pochyłili się nad analizą pragmatyki wieloaspektowego zjawiska oddziaływania językowego.

Teksty zawarte w pierwszym rozdziale obejmują zagadnienia specyfiki oddziaływania językowego w dyskursie specjalistycznym. Otwierający rozdział tekst Katarzyny Kuligowskiej dotyczy rzeczowników złożonych z komponentem przyimkowym 'pato-' oraz derywatów z sufiksem '-oza', które w ciągu ostatnich lat stały się zauważalnym elementem tekstów i komentarzy internetowych. Wyrażenia te służą do negatywnego opisu rzeczywistości poprzez formalne nawiązanie do pola semantycznego choroby. Autorka wskazuje, że pozwalają one na bardzo obrazowe eksponowanie określonych kwestii politycznych i społecznych, stanowiąc tym samym skuteczne narzędzie oddziaływania na odbiorców i efektywny środek kształtowania postaw społecznych. Dušan-Vladislav Paždjerski analizuje wpływ niemieckiego sławisty Friedricha Lorentza na kaszubską politykę językową, biorąc pod uwagę jego najważniejsze prace dotyczące języka kaszubskiego: *Zarys ortografii kaszubskiej*, *Gramatykę kaszubską* oraz *Słownik toponimii kaszubskiej*. Z kolei Wanda Stec omawia relacje między modalnością deontyczną a perswazją w tekstach normatywnych. Zagadnienie to przedstawia na przykładzie aktualnego polskiego modelu pouczenia o prawach i uprawnieniach (podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka) w postępowaniu karnym oraz analogicznych przepisów Kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej. Autorka bada leksykalne wykładniki modalności oraz to, w jaki sposób sprzyjają one funkcji perswazyjnej analizowanych tekstów w języku polskim i rosyjskim. Przedmiotem analizy porównawczej Sevdy Polat są czasowniki w trybie rozkazującym i ich funkcja oddziałująca w języku rosyjskim i tureckim. Autorka wskazuje, że kategorie czasowników w zdaniu wykazują różne cechy w różnych rejestrach stylistycznych, szczególnie w stylu publicystycznym, którego funkcją jest informowanie i wpływanie na odbiorcę.

Dmytro Klymenko podejmuje rozważania wokół perswazji w słowiańskiej komunikacji folklorystycznej. Analizując przykłady z konceptem „ptak”, autor przedstawia uniwersalne kulturowe mechanizmy dyskursywnych strategii preskryptywnych, istotne dla perswazji w wybranych gatunkach folklorystycznych. Badanie stereotypów kulturowych ujawnia sposoby konceptualizacji świata w dyskursie potocznym. Pierwszy rozdział wieńczy tekst Alyi Nazarovej prezentujący wyniki eksperymentu asocjacyjnego, w którym analizie poddano emocjonalne, oceniające, semantyczne i konotacyjne aspekty świadomości językowej. Jak utrzymuje Autorka, metoda analizy składnikowej jednostek leksykalnych modeluje znaczeniowo-denotacyjną część świadomości językowej związaną ze znaczeniem leksykalnym słowa.

W drugim rozdziale autorzy skupiają się na rozważaniach dotyczących perswazji w dyskursie medialnym i politycznym. Rozdział otwiera tekst Moniki Kaczor, przedstawiającej językowe sposoby wyrażania negacji wad moralnych w dyskusjach publicznych, które dotyczą: ustawy in vitro, prawa aborcyjnego, pakietu migracyjnego, statusu zawodowego nauczyciela, ustawy o blokadzie pornografii w sieci, legalizacji marihuany i innych narkotyków, dekanonizowania Jana Pawła II, edukacji sześciolatków, podniesienia zasiłku pielęgnacyjnego dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów, podwyższania stóp procentowych, w których użytkownicy języka bezpośrednio lub pośrednio wypowiadają się na temat wad moralnych. W ramach dyskursu antagonistów mieści się badanie Katarzyny Nakoniecznej, która analizuje dyskurs myśliwych i ich przeciwników (ekologów) we współczesnych reportażach radiowych o przyrodzie. Aby przekonać się nawzajem do swoich argumentów, obie strony stosują taktyki perswazyjne. Podczas gdy ekolodzy mówią o polowaniach w kategoriach nieprzemyślanej rozrywki czy zbrodni przeciwko istotom żywym, ich przeciwnicy odwołują się do innych wartości, w tym obowiązku wobec środowiska naturalnego. Sposób kategoryzowania łowiectwa i argumenty na jego temat odzwierciedlają różne spojrzenia na relacje między światem ludzi a światem przyrody. Alicja Pstyga porusza kwestie tłumaczenia rosyjskojęzycznego tekstu publicystycznego na język polski, podkreślając, że informacja staje się elementem wojny, co uruchamia nowe strategie komunikacyjne i oferuje nowe spojrzenie na wpływ mediów w komunikacji międzynarodowej. Ze względu na rosyjską dezinformację (będącą częścią wojny hybrydowej) i propagandę konieczne staje się zastosowanie działań perswazyjnych w tłumaczonym tekście, wskazujących na dodatkową perswazję i „wyjście” tłumacza (i redakcji) poza granice tłumaczenia. Tym samym tłumaczenie przekazów dziennikarskich, oprócz tradycyjnych kwestii tłumaczeniowych związanych z ekwiwalencją i adekwatnością oraz funkcją tłumaczonych tekstów w kontekście międzyjęzykowego i międzykulturowego dyskursu medialnego (zwłaszcza w sytuacji wojny hybrydowej), stawia przed tłumaczem nowe wyzwania. Wyzwania te obejmują istotne kwestie, takie

jak propaganda i perswazja. Artykuł Żanny Śladkiewicz poświęcony jest medialno-lingwistycznej analizie najnowszych teorii spiskowych, które stały się głównym nurtem politycznym w rosyjskim dyskursie publicznym i które rosyjska propaganda przedstawia jako uzasadnienie rozpoczęcia „specjalnej operacji wojskowej” w Ukrainie. Autorka analizuje takie cechy językowe dyskursu spiskowego, jak ocena biegunowa, wyraźny podział świata na przyjaciół i wrogów, zaangażowanie emocjonalne, proksymalizacja zagrożeń, dehumanizacja wroga, obecność symboli itp. Marta Noińska przedstawia natomiast obraz wojny rosyjsko-ukraińskiej prezentowany w programie *Podsumowanie roku z Władimirem Putinem* i udowadnia, że dzięki środkom perswazji wojna została przedstawiona jako popularne i udane przedsięwzięcie wojskowe. Do tworzenia obrazu sukcesu Putin wykorzystał dane statystyczne, metafory, pytania retoryczne i język potoczny, które wzmacniają przekaz. Viktorija Makarova prezentuje wyniki badania specyfiki kształtowania wizerunku medialnego polityków w medialnym dyskursie wyborczym na Litwie w 2024 roku. Artykuł pokazuje, jak diametralnie różne wizerunki tych samych kandydatów konstruowane są w różnych mediach. Wykorzystanie specjalnych technik w budowaniu medialnych wizerunków kandydatów tworzy charakterystyczne cechy stylu prezentowania informacji w różnych mediach (na przykład cytowanie ekspertów jako argumentu dla autorytetu lub wykorzystanie nieudanych zdjęć do zilustrowania treści artykułu). Argument opiera się na odwołaniu do danych sondażowych i stwierdzeniu, że daną ideę popierają osoby o niskich/wysokich dochodach, a także mieszkańcy dużych/malych miast. Poszczególne portale różnie interpretują te same informacje. Rozdział kończy artykuł Aleksandry Klimkiewicz, która z perspektywy funkcjonalnej i pragmatycznej bada językowe realizacje stereotypów w polskich cypypastach o Rosjanach. Przedstawiona przez autorkę analiza wskazuje, że zawarte w tekstach stereotypy kształtują jednostronne postrzeganie rzeczywistości. Za pomocą znanych i ogólnie akceptowanych schematów myślenia użytkownicy sieci w humorystycznej formie wyrażają swoje poglądy i opinie, tworząc narracje integrujące społeczności internetowe. Choć żarty z wykorzystaniem stereotypów mogą wydawać się nieszkodliwe, w rzeczywistości wywierają określony wpływ perswazyjny, przyczyniający się do wykluczania i dyskryminacji członków grup etnicznych.

Rozdział trzeci niniejszego tomu poświęcony jest specyfice oddziaływania językowego w dyskursie religijnym i ezoterycznym. Marta Wrześniewska-Pietrzak i Małgorzata Rybka przedstawiają komunikacyjne aspekty nabożeństw dla osób g/Głuchoniemych na tle perswazyjności jako jednej z cech konstytuujących homilię i kazanie jako gatunek. Autorki zauważają, że multimodalne środki językowe często wykorzystywane przez księży w kazaniach zmieniają układ funkcji językowych, w tym funkcji perswazyjnej. Ulpan Kenzhebayeva poświęca uwagę sugestii jako metodzie wpływu w dyskursie religijnym. Akt

modlitwy dzięki środkom wpływu sugestywnego jest skutecznym narzędziem do stopniowego, dyskretnego wprowadzania idei, poglądów, postaw. Autorka postuluje rozwijanie u odbiorcy tekstów religijnych zdolności do identyfikowania, rozumienia znaczenia jednostek i mechanizmów językowych, co pomoże uniknąć wpływu destrukcyjnych ruchów religijnych. Joanna Rybarczyk-Dyjewska poddaje analizie pragmatycznej podręczniki magiczne Natalii Iwanowny Stepanowej, która, jak pokazały badania, do nawiązania bliskiej relacji z czytelnikami wykorzystuje formy czasowników w pierwszej osobie liczby pojedynczej, co w konsekwencji ułatwia jej oddziaływanie na sferę wolicjonalną i emocjonalną odbiorców.

W czwartym rozdziale oddano przestrzeń opracowaniom związanym z dyskursem dydaktycznym. Rozdział otwiera tekst Natalii Ushakovej i Volodymyra Dubichynskiego dotyczący problemów językowo-dydaktycznych związanych z opracowaniem zasad naukowych wsparcia językowego i społeczno-kulturowego migrantów edukacyjnych w warunkach kryzysowych. Autorzy analizują przyczyny szoku kulturowego, który powstaje w wyniku konieczności przystosowania się do nietypowych warunków życia. Szok kulturowy nabiera nowych cech w warunkach kryzysowych (pandemie, wojny). W optyce badań Hanny Truby znalazły się trendy hybrydyzacji w edukacji. Autorka podkreśla znaczny wzrost zainteresowania edukacją online podczas pandemii COVID-19 i wskazuje na potrzeby wczesnej edukacji dzieci w zakresie krytycznego myślenia i umiejętności medialnych. Rozwój neuroetyki, dyscypliny koncentrującej się na etycznym wykorzystaniu neuronauki i neurotechnologii, jest według badaczki kluczowy w przeciwdziałaniu negatywnym skutkom technologii cyfrowych na zdrowie psychiczne i zapewnieniu dobrobytu społeczeństwa. Olga Kuzmina skupia z kolei uwagę na metodzie nauczania języków obcych w tandemie w ramach projektu realizowanego przez Tallinn University of Applied Sciences, Tallinn Higher School of Health i Estonian Academy of Security Sciences. Metoda ta opiera się na samodzielnym opanowaniu materiałów edukacyjnych przez partnerów posługujących się różnymi językami ojczystymi (rosyjskim i estońskim), pracujących w parach lub grupach. Podejście to zakłada naukę bez przymusu, co wpływa na wszystkie rodzaje interakcji uczestników. Elżbieta Pietraś poświęca zaś uwagę stosowaniu języka inkluzywnego w glottodydaktyce. W celu zbadania praktycznego zastosowania języka niedyskryminującego analizie poddaje trzy powszechnie używane podręczniki do nauki języka rosyjskiego. Analiza koncentrowała się na inkluzywnych strategiach językowych skierowanych do najbardziej marginalizowanych grup, wśród których autorka wyszczególnia: kobiety, osoby starsze, niepełnosprawne lub chore, osoby o innym kolorze skóry, osoby nieheteronormatywne i niebinarne.

Serdeczne podziękowania kierujemy do wszystkich Autorów tekstów zamieszczonych w niniejszym tomie. Wyrazy szczególnej wdzięczności kierujemy do Pani dr hab. prof. UŚ Jolanty Lubochy-Kruglik za rzeczowe zaopiniowanie tekstów. Szerokie spektrum koncepcji, poszukiwań i obserwacji badawczych, a także interdyscyplinarny charakter tej publikacji wymagały od Recenzenta wielkiego nakładu pracy, wnikliwości i cierpliwości. Kompetentna ocena, istotne uwagi i sugestie przyczyniły się do ostatecznego kształtu poszczególnych tekstów tej monografii.

Mamy nadzieję, że publikacja spotka się z Państwa życzliwym przyjęciem, stając się przyczynkiem, a jednocześnie zachętą do dalszego zgłębiania zagadnień perswazji językowej, zrozumienia mechanizmów, stosowanych strategii i taktyk szeroko pojętego oddziaływania w różnych sferach komunikacyjnych.

*Żanna Śladkiewicz
Aleksandra Klimkiewicz*